

TURINYS

Žemėlapiai	11
Pratarmė	15
Įvadas	17
Antrojo pasaulinio karo prielaidos	27
Vokietijos sausumos kariuomenė	39
Vokietijos ginkluotųjų pajėgų vyriausiosios vadovybės struktūra	42

KARAS SAUSUMOJE

Įvadinis žodis	51
--------------------------	----

LENKIJOS KAMPANIJA 53

Vokietijos kariuomenės sudėtis ir planai 53 / Lenkijos kariuomenės sudėtis ir pasirengimas 56 / Karo veiksmai Lenkijoje 57 / Lenkijos kapituliacija 63 / Vokiečių kariuomenės pamokos 65

ŠIAURĖS ŠALIŲ OKUPACIJA 69

Žygio į Šiaurę priešistorė 69 / Vokiečių kariuomenės užduotys ir okupacijos tikslai 71 / Karo veiksmai eiga 72 / Išsilapinimas 74 / Forpostų sistemos kūrimas ir išplėtimas 78 / Mūšiai dėl Norvegijos centrinės dalies 83 / Kova dėl Narviko 86 / Baigiamosios pastabos 93

KARAS VAKARUOSE 94

Padėtis Vakarų fronte 1939 metų rudenį ir 1939–1940 metų žiemą 93 / *Zigfrydo* linija, tikslai ir reikšmė 96 / Vokietijos vyriausiosios vadovybės planai ir Vakarų fronto tikslai (1939 m. rudenį ir 1939–1940 m. žiemą) 100 / Prancūzijos okupacija 1940 metais 106 / Vokiečių vadovybės klaida prie Diunkerko 109 / Padėtis po Prancūzijos paliaubų 114 / Įsiveržimo į Britaniją planas 118 / Oro mūšis dėl Anglijos 125 / Vokiečių kariuomenės pergrupavimas Vakaruose 1941 metais 127 / Vokiečių pasirengimas pakrančių gynybai 1941 metais 128 / Pakartotinis įsiveržimo į Britaniją planas 1941 metais 130 / Padėtis Vakarų fronte prasidėjus karui Rytuose 1941 metais 131 / *Atlanto* gynybos linijos kūrimo pradžia 132 / Vokiečių Vakarų fronto vadovybės kaita 1942 metais 134 / Britų operacija *Djepe* 1943 metų rugpjūtį 136 / Situacija Europoje po karo Alžyre. Pietų Prancūzijos okupacija 1943 metų rudenį 139 / Sudėtinga padėtis Vakarų fronte 1943 metais 140 / Feldmaršalo E. Romelio paskyrimas į Vakarų frontą 1943–1944 metų žiemą 144 / Nauja vokiečių Vakarų fronto vadovybės struktūra 1944 metais 145 / Sąjungininkų

įsiviešpatavimas oro erdvėje prieš 1944 metų invaziją 144 / Sąjungininkų įsiveržimo pradžia. 1944 m. birželio 5-osios naktis į 6 d. 147 / Vokiečių Vakarų fronto vadovybės kaita 1944 metų vasarą 154 / Sąjungininkų įsiveržimas į Prancūzijos pietus 158 / Falezo katilas ir vokiečių atsitraukimas iš Paryžiaus per Senos žemupį 160 / Vokiečių atsitraukimas iš Prancūzijos 162 / *Zigfrydo* linijos klausimas ir feldmaršalo G. fon Rundšteto grįžimas į Vakarų frontą 166 / Vokiečių 15-osios armijos atsitraukimas iš Antverpeno per Šeldės žiotis 1944 metų rugsėjį 166 / Dar vienas vokiečių armijos pergrupavimas Vakaruose 1944 metų rugsėjį. Mūšių prie Acheno pradžia 169 / Sąjungininkų operacija prie Žemutinio Reino 1944 m. rugsėjo 17 d. Kovos prie Maso, mūšių prie Acheno tęsinys 170 / Vadovybės kaita vokiečių armijų grupėje *G* 1944 metų spalį. Lapkričio mūšiai Lotaringijoje 173 / Vokiečių *Ardėnų operacijos* planas, eiga ir padariniai 175 / Mūšiai prie Reino 1945 metų vasarį ir kovą 181 / Vokiečių Vakarų fronto žlugimas 1945 metų kovą ir gegužę 188

KARAS ŠIAURĖS AFRIKOJE 194

Viduržemio jūros regiono padėtis 1940 metų vasarą ir pirmieji Italijos uždaviniai 195 / Nepavykusi R. Graciano armijos ofenzyva Egipte. Britų kontrataka ir jos sėkmės priežastys 195 / Italijos padėtis 1940 metų pabaigoje – 1941 metų pradžioje ir pirmoji vokiečių pagalba 197 / Generolo E. Romelio karių žygis nuo Marsa el Bregos iki Egipto sienos 198 / Mūšiai Libijos ir Egipto pasienyje. Mūšiai prie Tobruko. Vokiečių ir italų atsitraukimas iki Ageilos 201 / Netikėta generolo E. Romelio dalinių antroji ataka ir prasiveržimas iki Ain el Gazalos 202 / Neaiškumai dėl vokiečių tolesnių veiksmy Šiaurės Afrikoje 204 / Mūšiai dėl Ain el Gazalos ir Tobruko 205 / Atidėtas Maltos puolimas. Generolo E. Romelio dalinių prasiveržimas į Egiptą iki El Alameino 207 / Mūšis dėl pozicijų prie El Alameino 209 / Vokiečių atsitraukimas iš Egipto 211 / Sąjungininkų išsilapinimas Maroke bei Alžyre ir vokiečių veiksmai 212 / Paskutiniai mūšiai Tunise 214 / Šiaurės Afrikoje kovoję vadai ir kareiviai 215 / Karo Šiaurės Afrikoje padariniai 218

KARAS ITALIJOJE 220

Italijos gynybos išankstinės sąlygos 220 / Vakarų sąjungininkų pirmieji smūgiai Pantelerijos ir Sicilijos saloms 224 / A. Hitlerio ir B. Musolinio pasitarimas 1943 m. liepos 19-ąją ir Italijos valdžios kaita 226 / Sąjungininkų išsilapinimas Kalabrijoje. P. Badoljo vyriausybės pasitraukimas iš karo ir vokiečių vadovybės reakcija 228 / Vokiečių pasirengimai mūšiams prie Salerno 229 / Dar viena fašistinė B. Musolinio vyriausybė 230 / Vokiečių atsitraukimas iš Sardinijos ir Korsikos 232 / Mūšiai Pietų Italijoje. Vokiečių atsitraukimas iki Volturno–Sangro linijos 232 / Mūšiai prie Sangro upės 234 / Vokiečių 10-osios armijos atkākūs mūšiai dėl žiemos pozicijų. Amerikiečių išsilapinimas prie Ancijaus bei Netūno 236 / Roma paskelbiama *atviruoju miestu* 239 / Mūšiai prie Kasino 240 / Padėtis Pietų fronte po mūšių dėl Romos 242 / Sąjungininkų atakos

1944 metų pavasarį. Vokiečių pasitraukimas iš Romos 242 / Partizaninis karas Italijoje 244 / Vokiečių pasitraukimas iš Elbos. Mūšiai dėl Toskanos Apeninų 246 / Paskutinė didžioji Vakarų sąjungininkų ofenzyva Italijoje 247 / Karo Italijoje pabaiga 248

KARAS BALKANUOSE 251

Vokiečių kariuomenės įvedimas ir pirmosios operacijos 252 / Kova dėl Graikijos 256 / Anglijos dalyvavimas kovose dėl Graikijos 256 / Kretos okupacija 258 / Balkanai per okupaciją 258 / Pogrindinio judėjimo pradžia 260 / Suaktyvėjusi įvairių kryptį pagrindinė ir partizaninė veikla 261 / Artėjantis sąjungininkų įsiveržimas 263 / Situacija Balkanuose kapituliavus Italijai 264 / Išsiplėtusi karo veiksmų arena ir sumenkusios vokiečių pajėgos 265 / Vokiečių armijos žlugimas 268

KARAS SUOMIJOJE 274

Suomijos karo veiksmų arena ir jos ypatybės 274 / Karo Suomijoje priežastys ir vokiečių bendradarbiavimas su suomiais 277 / Suomijos kariuomenės išsidėstymas 278 / Armijos *Norwegen* sudėtis ir pozicijos 280 / Mūšiai Laplandijoje dėl Murmansko geležinkelio linijos 281 / Vokiečių ir suomių pirmųjų atakų rezultatai. *Karelijos armijos* rytinio sparno operacijos 283 / Suomių kariuomenės atakos Karelijos sąsmaukoje 285 / Suomių kariuomenės atakos į rytus nuo Ladogos ežero. Mūšiai prie Svirės ir Petrozavodsko 286 / Ryšys tarp suomių *Karelijos armijos* ir vokiečių armijų grupės *Šiaurė* veiksmų 287 / Vokiečių ir suomių gynybos operacijos 1941–1942 metų žiemą 288 / Vokiečių 20-osios *Kalnų armijos* struktūros kaita 290 / 1942 metų vasaros operacijų planai 291 / Suomijos vadovybės reakcija į vokiečių nesėkmes Rytų ir Afrikos frontuose 1942–1943 metų žiemą 292 / Suomijos bei Laplandijos fronto sąstingis ir jo priežastys 293 / Raginimai Suomijai sudaryti separatinę taiką su Sovietų Sąjunga 294 / Lemtinga rusų kariuomenės ofenzyva Karelijos sąsmaukoje 295 / Suomijos pasitraukimas iš karo 296 / Vokiečių kariuomenės pasitraukimas iš Suomijos teritorijos 297 / Vokiečių kariuomenės atsitraukimas per Šiaurės Norvegiją iki Lyngeno fiordo 300

KARAS SU RUSIJA 302

Pasirengimai 302 / Vokiečių Rytų fronto kariuomenė 305 / Priešo kariuomenė 308 / Operacijos planas 313 / Įsiveržimas į Rusiją. Armijų grupės *Pietūs* veiksmai 322 / Apsupties žiedai prie Minsko ir Bialystoko 324 / Sparti Baltijos šalių okupacija 326 / Pasienio mūšių rezultatai 328 / Kovos prie Dniepro–Dauguvos linijos. Apsupties katilas prie Umanės 330 / Vokiečių prasiveržimas prie Smolensko 334 / Vokiečių prasiveržimas prie Suomijos įlankos 336 / Padėtis Rytų fronte vokiečiams pralaužus *Stalino* gynybos liniją 338 / Mūšis dėl Kijevo 342 / Vokiečių rengimasis pavėluotai šturmuoti Maskvą 345 / Armijų grupės *Pietūs* prasiveržimas prie Šiaurės Doneco 346 / Kova dėl Rusijos

karinio jūrų laivyno bazių Baltijos jūroje ir vokiečių mėginimas susijungti su suomių kariuomene 350 / Vokiečių pasirengimai Maskvos šturmui 352 / Apsupties žiedai prie Briansko ir Viazmos 353 / Mūšiai Maskvos prieigose 355 / Rusų kontrpuolimo pradžia 357 / Armijų grupės *Centras* kovos 1941–1942 metų žiemą 360 / Armijų grupės *Šiaurė* frontų krizė 1941–1942 metų žiemą 363 / Vokiečių planai 1942 metų vasarai 366 / Padėtis armijų grupės *Pietūs* fronte po 1941–1942 metų žiemos 367 / Kerčės pusiasalio ir Sevastopolio šturmas 368 / Fronto linijos išlyginimas prie Iziumo 370 / Vokiečių atakos Volgos ir Kaukazo kryptimis 371 / Vokiečių armijų grupių *A* ir *B* skirtingos užduotys 374 / Stalingrado šturmas 378 / Įvykiai armijų grupių *Šiaurė* ir *Centras* frontuose 382 / Karo veiksmų posūkis prie Stalingrado 385 / Vokiečių 6-osios armijos žlugimas 385 / Rusų didžiosios ofenzyvos tąsa Rytų fronto pietuose 398 / Mūšiai Rytų fronto viduryje ir šiaurėje 1942–1943 metų žiemą 405 / 1943 metų vasaros mūšiai, operacija *Citadelė* 408 / Rusų kontrpuolimas Oriolo ir Roslavlio apylinkėse 413 / Rusų didysis puolimas pietiniame fronto ruože 414 / Vokiečių atsitraukimas iš Kubanės placdarmo 415 / Vokiečių gynyba prie Dniepro 416 / Armijų grupės *Centras* atsitraukimas 417 / 1943 metų vasaros kovų rezultatai 418 / 1943 metų rudens mūšiai 420 / 1943 metų apžvalga 427 / Rusų atakos šalies pietuose ir Karpatų prieigose 1943–1944 metų žiemą 429 / Kova dėl Krymo 436 / Karo veiksmai armijų grupės *Šiaurė* fronte 1943–1944 metų žiemą 439 / Sėkminga armijų grupės *Centras* gynyba 443 / Partizaninis karas 447 / Vokiečių kariuomenės padėtis Rytų fronte prieš 1944 metų vasaros įvykius 449 / Armijų grupės *Centras* žlugimas 452 / Rusų kariuomenės atakos Rytų fronto šiaurėje ir pietuose 456 / Sukilimas Varšuvoje 461 / Mūšiai prie Vyslos ir Narevo 461 / Mūšiai dėl ryšio su armijų grupe *Šiaurė* 462 / Vokiečių kariuomenės traukimasis iš Baltijos šalių 464 / Vokiečių fronto žlugimas Rumunijoje 465 / 1944 metų rudens mūšiai Kurše ir Rytprūsiose 469 / Kova dėl Vengrijos 473 / Mūšiai tarp Vyslos ir Oderio 482 / Paskutiniai mūšiai Rytprūsiose 496 / Mūšis dėl Berlyno 498 / Paskutinės karo dienos Berlyne 508 / Paskutiniai mūšiai Rytų fronto pietiniame ruože 512 / Vokiečių Rytų fronto kariuomenės gyvavimo pabaiga 516 / Kodėl kovoje dėl operatyvinių principų nugalėjo Hitleris, o ne ginkluotųjų pajėgų karinė vadovybė 518

Šaltiniai 530

LENKIJOS KAMPANIJA

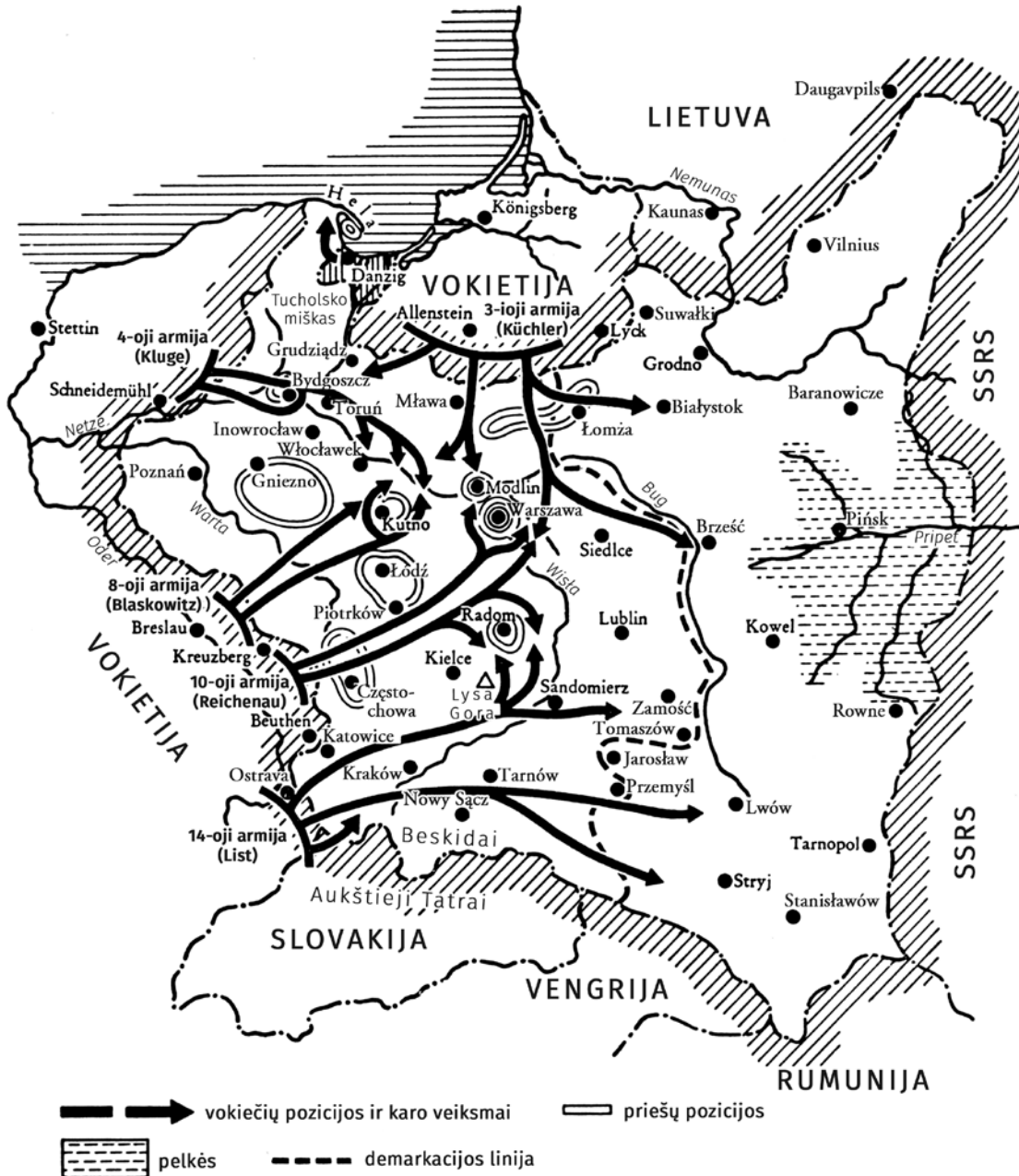
Vokietijos kariuomenės sudėtis ir planai

1939 m. rugsėjo pirmosios ankštų rytą prie Lenkijos sienos sutelktos ir Lenkijos puolimui parengtos 52 vokiečių divizijos pradėjo puolimą. Pėstininkų divizijos buvo sudarytos iš antrosios ir trečiosios mobilizacijos bangos karių, prie jų prisidėjo visos pasienyje dislokuotos tankų divizijos bei lengvosios motorizuotos divizijos, o Rytprūsijoje – viena kavalerijos brigada. Visa tai buvo suskirstyta į dvi armijų grupes.

Armijų grupei *Süd* (liet. *Pietūs*) vadovavo generolas pulkininkas G. fon Rundštetas (G. von Rundstedt), ją kartu su kovai parengto armijos rezervo daliniais sudarė 35 divizijos, suskirstytos į tris armijas. Tai buvo:

- 14-oji armija, kuriai vadovavo generolas pulkininkas V. Listas (W. List), dislokuota Aukštutinės Silezijos pietuose,
- 10-oji armija, vadovaujama artilerijos generolo V. fon Reichenau (W. von Reichenau), buvo išsidėsčiusi Aukštutinės Silezijos šiaurėje, prie Olesno (vok. *Rosenberg*),
- 8-oji armija, kuriai vadovavo pėstininkų generolas J. Blaskovicus (J. Blaskowitz), dislokuota į rytus nuo Vroclavo (vok. *Breslau*).

Armijų grupei *Nord* (liet. *Šiaurė*) vadovavo generolas pulkininkas F. fon Bokas (F. von Bock), ją sudarė viena kavalerijos brigada ir 17 divizijų, suskirstytų į dvi armijas. Tai buvo:

1. Vokiečių dalinių judėjimo Lenkijoje bendroji schema.

Prieškario Lenkijos ir Vokietijos siena. Šioje nuotraukoje raide D pažymėta Vokietijos, o raide P - Lenkijos teritorija.

- 4-oji armija, kuriai vadovavo artilerijos generolas G. fon Klugė (G. von Kluge), dislokuota Dancigo koridoriaus vakarinėje pusėje, į šiaurę nuo Pilos (vok. *Schneidemühl*),
- 3-ioji armija, vadovaujama artilerijos generolo G. fon Kiuchlerio (G. von Kuchler), dislokuota Rytprūsių pietuose.

Vokietijos armijos vyriausioji vadovybė planavo, kad vokiečių daliniai, judėdami iš pietvakarių bei šiaurės vakarų, glaudžiai apsups svarbiausias lenkų armijos dalis, kurios, kaip manyta, buvo sutelktos ten, kur Vysla daro didelį lanką, tarp Krokuvos ir Bydgoščiaus (vok. *Bromberg*), ir dar Vyslos vakarinėje pusėje sustabdys ir sunaikins jas. Tačiau tam atvejui, jei stipriausios lenkų

armijos dalys būtų išrikiuotos ne vakariniame, bet rytiniame Vyslos krante ir jei lenkai būtų kitur numatę lemiamos kovos vietą, iš pradžių reikėjo apsupti lenkų armiją didesniu lanku, šiaurėje – už Varšuvos, kitoje Vyslos pusėje, o rytuose – iš Rytprūsių pusės.

Buvo aišku, kad didžiausia atsakomybė iš armijų grupės *Pietūs* junginių tenka generolo V. fon Reichenau vadovaujamai 10-ajai armijai. Todėl jai skirta daugiau tankų ir kitos technikos. Buvo numatyta, kad ji, pajudėjusi iš dislokavimo vietos Aukštutinės Silezijos pramoniniame rajone, smogs pagrindinį smūgį Vyslos kryptimi, į tašką kiek piečiau Varšuvos. Šios armijos pietinį sparną dengė 14-oji armija, vadovaujama generolo pulkininko Z. Listo. Ji turėjo urmu veržtis į rytus, persikelti per Vyslą ir toliau pasukti į šiaurės rytus. Patogu buvo tai, jog dalis šios armijos junginių galėjo judėti per sąjunginės Slovakijos teritoriją, tad kėlė didelę grėsmę Aukštutinės Silezijos rytuose dislokuotam lenkų armijos pietiniam sparnui.

Generolo J. Blaskovico vadovaujama 8-oji armija, judėdama į priekį, turėjo pridengti 10-osios armijos šiaurinį sparną. Buvo spėjama, kad Poznanės (vok. Posen) rajone gali būti sutelkta itin daug priešo pajėgų, ir numanoma, jog tada, kai generolo V. fon Reichenau armija pradės puolimą ir ims pleištu skverbtis į šalį, šios pajėgos gali smarkiai priešintis ir mėginti atakuoti pietų kryptimi, tad generolo J. Blaskovico vadovaujamai armijai patikėta užduotis buvo labai svarbi.

Iš armijų grupės *Šiaurė* generolo G. fon Klugės vadovaujamai 4-ajai armijai buvo skirta šturmuoti iš Pilos, sunaikinti Dancigo koridoriuje esančius priešo dalinius ir, persikėlus per Vyslą, atkovoti priėjimą prie Rytprūsių. Iš Rytprūsių jai padėti turėjo nedidelė generolo G. fon Kiuchlerio vadovaujamos 3-iosios armijos dalis, kuri turėjo pulti Grudziondzą (lenk. Grudziądz, vok. Graudenz) šiaurėje prie Vyslos, o didesnė šios armijos dalis tuo pat metu turėjo keltis per Narevo bei Vakarų Bugo upes ir veržtis į pietryčius.

Generolo G. fon Klugės vadovaujama 4-oji armija, įvykdžiusi jai skirtas pirmąsias užduotis, turėjo pasukti į pietus ir, judėdama palei Vyslą, artėti prie armijų grupės *Pietūs*, kad galėtų susijungti su jos šiauriniu sparnu. Buvo planuojama, jog Reicho teritorijoje dislokuotos 4-osios armijos stiprūs junginiai gebės greitai susijungti su Rytprūsiuose esančia 3-iaja armija ir galės padėti jai vykdyti operacijas už Narevo bei Vakarų Bugo upių, t. y. visų numatytų operacijų šiaurinėje dalyje.

Lenkijos kariuomenės sudėtis ir pasirengimas

40 pėstininkų divizijų, 11 kavalerijos brigadų ir dvi motorizuotosios brigados – tai, ko ir tikėjosi vokiečiai, remdamiesi duomenimis apie lenkų operatyvinius pasirengimus bei žinodami apie nacionalizmo padiktuotus lenkų karinius tikslus. Trys lenkų junginių grupės atžygiavo prie šalies vakarinės sienos. Viena sustojo Poznanės apylinkėse, pasirengė atremti puolimą iš Pomeranijos ar Silezijos ir pulti vokiečių kariuomenę iš šono, kita sutelkta Dancigo koridoriuje, o trečia – Aukštutinės Silezijos rytuose. Dar vienas stiprus junginys suformuotas kiek į pietus nuo Lodzės, šį rezervą buvo galima panaudoti operacijoms į visas puses. Silpnesnes lenkų pajėgas gerai dengė stipri gamtinė siena – Karpatų kalnai.

Prie pietinės sienos su Rytprūsiais atžygiavo šešios pėstininkų divizijos, pastiprintos kavalerijos daliniais, ypač stiprūs kavalerijos būriai susitelkė rytiniame sparne, kuris siekė iki pat Suvalkų. Visą Lenkijos ir Sovietų Sąjungos sieną saugojo keletas pasienio brigadų.

Lenkų prieštankiniai „ežiai“ prie Lenkijos ir Vokietijos sienos.

Karo veiksmai Lenkijoje

Jau pirmosiomis karo dienomis Vokietijos armiją visame fronte lydėjo tokia sėkmė, kad iškart tapo aišku, jog viltys greit pasiekti lemtingą pergalę nebuvo tuščios. Dėl staigios atakos vokiečių motorizuotiesiems daliniams, dislokuotiems pietinio sparno pačiame pakraštyje, pavyko paimti Jablunkos perėją* ir iki rugsėjo 6 d. priversti lenkus atsitraukti iš sudėtingos Beskidų kalnų teritorijos į Naujojo Sončo (lenk. *Nowy Sącz*, vok. *Neu Sandez*) apylinkes. Tuo pat metu generolo Z. Listo vadovaujama 14-oji armija, persikėlus per Vyslą, nubloškė priešą iki Krokuvos apylinkių, o šiaurės kryptimi atakuojanti generolo V. fon Reichenau 10-oji armija nustumė lenkus už Čenstakavos iki Kelcų bei Petrakavo. Dar šiauriau generolo J. Blaskovico 8-oji armija prasiveržė pro bunkeriais apstatytą lenkų teritoriją prie Seradzo ir pajudėjo Lodzės link.

Armijų grupėje *Šiaurė* esanti generolo G. fon Klugės vadovaujama 4-oji armija greit užėmė Dancigo koridorių. Rugsėjo 4 d. ji pasiekė Vyslą ties Kulmu. Dancigo koridoriuje esantys lenkų daliniai nustumti į Tucholos miškų masyvą ir, negalėdami iš ten ištrūkti į pietus, apsupti. Rugsėjo 5 d. kelias į Rytprūsius buvo laisvas, prie Kulmo ir Grudziondo miestų per Vyslą nutiesti tiltai. Tuo metu generolo G. fon Kiuchlerio vadovaujama 3-ioji armija po sunkių kovų užėmė Mlavą ir Cechanuvą. Rugsėjo 6 d. ji pasiekė Narevo upę ties Ružanu (vok. *Rosan*).

Tomis lemtingomis pirmųjų kovų dienomis prie vokiečių kariuomenės sėkmės labai daug prisidėjo karinis oro laivynas. Sąmoningai, pasirinkus prioritetus, pirmiausia neutralizuotos lenkų karinės oro pajėgos. Jau rugsėjo 2 d. buvo galima neperdedant teigti, kad vokiečių karinis oro laivynas netrikdomas viešpatavo visoje kovų arenos oro erdvėje.

Nepraėjo nė savaitė nuo karo veiksmų pradžios, o lenkai jau traukėsi visu frontu.

Pietuose Krokava užimta be kovos. Po veržlių atakų rytų kryptimi vokiečiai persikėlė per Dunajecą bei Visloką ir artėjo prie Sano upės. Greiti generolo V. fon Reichenau kariuomenės daliniai, palikdami už jų esančioms grupėms rūpintis užnugariu bei sparnais, veržėsi pirmyn, pro Kelcus bei

* Jablunkos perėja (lenk. *Przełęcz Jabłonkowska*, vok. *Jablunkapass*) – kalnų perėja Karpatų kalnų šiauriniame lanke, kuris vadinamas Beskidų kalnais.

Įsiveržimo į Lenkiją pradžia. Vokiečių karininkai verčia 1923 m. pastatytą Lenkijos valstybės sienos stulpą.

Radomą artėjo prie Varšuvos ir rugsėjo 8 d. pasiekė Gura Kalvariją (lenk. *Góra Kalwaria*) – miestelį Varšuvos pietvakariuose. Taip klostantis įvykiams, didelė stipri lenkų kariuomenės dalis prie Radomo buvo apsupta ir priversta sudėti ginklus. Generolo J. Blaskovico vadovaujama 8-oji armija sėkmingai stūmė lenkus nuo abiejų Lodzės pusių Bzuros upės link.

Tuo pat metu 4-osios armijos ataka privertė pasiduoti Tucholos miškuose apsuptas lenkų armijos dalis. Ten dar vykstant paskutinėms kovoms, kiti šios (4-osios) armijos būriai, traukdami abipus Vyslos, jau buvo pasiekę Varšuvą. Iš Rytprūsių judančiai armijai po atkaklių kovų rytuose dėl įtvirtinimų prie Narevo pavyko persikelti per upę ties Novogrodu ir prie Viznos (lenk. *Wizna*) kaimo.

Rugsėjo 10–18 dienomis kovos pasiekė kulminaciją, tačiau dėl galutinio rezultato jau galima neabejoti, nes ryžtingai atakuojantys vokiečiai buvo privertę lenkus toli atsitraukti Vyslos vakariniame krante, o svarbiausia – į rytus nuo Varšuvos jau buvo sujungę 10-ąją armiją su 4-ąja ir žiedu apsuptę Lenkijos sostinę. Taigi liko tik laiko klausimas, kada lenkų ginkluotosios pajėgos bus priverstos pasiduoti.

Rugsėjo 12 d., kaip minėta, ginklus sudėjo viena stipriausių lenkų armijos dalių, apsupta prie Radomo, o per tolesnių dienų išsprendė ir kitos stiprios lenkų grupės likimas, tos, kuri sutelkta tarp Bzuros ir Vyslos, į šiaurės vakarus nuo Varšuvos. Įnirtingi šių dalinių mėginimai prasiskinti kelią į pietus kai kuriose vietose apsupusioms vokiečių divizijoms kėlė nemažai problemų, tačiau tai tebuvo nedideli vietinės reikšmės sunkumai, neturintys jokios įtakos viso fronto bendrajai padėčiai. Šiaip ar taip, užtruko net iki rugsėjo 18 d., kol Vokietijos ginkluotųjų pajėgų vyriausiajai vadovybei buvo galima raportuoti apie užbaigtus mūšius prie Bzuros. Čia pasidavė devynios lenkų divizijos ir kai kurie kitų dešimties divizijų daliniai – iš viso 170 000 karių. Tai buvo gerai pavykęs didžiausio masto triuškinamasis mūšis, kurį, vertinant įdėtas pastangas ir organizavimo formas, galima laikyti pavyzdiniu.

Pietuose vokiečių atakuojamos ir spaudžiamos besitraukiančios lenkų kariuomenės dalys nuolat menko, galiausiai sudėjo ginklus, tad buvo galima konstatuoti, kad lenkų priešinimasis čia galutinai palaužtas. Rugsėjo 14 d. ties Rava Ruska (lenk. *Rawa Ruska*, ukrain. *Рава-Руська*) ir ties Liublino Tomašovu (lenk. *Tomaszów Lubelski*) vokiečiai pasiekė Lvovo–Liublino plentą, rugsėjo 15 d. jį perėjo ir tą pačią dieną užėmė Peremyšlį (vok. *Premissel*). Po sunkių kovų rugsėjo 17 d. uždaru žiedu apsuptas Lvovas.

Varšuvą apsuptyje laikantiems daliniams Vyslos rytiniame krante tomis dienomis teko atlaikyti nemažai išbandymų, kai kuriose vietose virė labai smarkios kovos, tačiau visi lenkų mėginimai prasiveržti buvo sužlugdyti. Rytprūsių armija, peržengusi Narevo ir Vakarų Bugo upes, pasidalijo į dvi dalis, viena pasuko Varšuvos kryptimi, o kita – Bresto link, kurį rugsėjo 15 d. vokiečiai jau buvo paėmę. Tą pačią dieną pavyko užimti ir Bialystoką.

Kadangi vokiečių smogiamosios operacijos buvo vykdomos nepaprastai sparčiai, tai ir už fronto linijos likusios Lenkijos teritorijos okupuotos taip pat greitai. Rugsėjo 12 d. Vermachtas jau skelbė sąrašą, kuriame išvardytos beveik visos anksčiau Vokietijai priklausiusios vietovės, dabar vėl patekusios vokiečių administracijos žinion. Šiam faktui buvo teikiama ypač daug reikšmės, mat pirmosiomis karo dienomis Lenkijos teritorijoje gyvenusi gausi vokiečių

Vermachto artileristai apšaudė lenkų kariuomenės pozicijas iš 150 mm kalibro sunkiosios haubicos.

Sunaikinta lenkų kariuomenės gurguolė prie Bzuros upės.

tautinė mažuma patyrė nemažai kruvinių išpuolių, kuriuos, ramiai stebint tuometei valdžiai, vykdė lenkų prastuomenės atstovai. Net ir tada, kai centrinė administracija nurodė išgabenti iš Lenkijos teritorijos tuos vokiečius, kuriems, kaip manyta, būtų galėjęs grėsti pavojus, daugelyje vietų vis tiek kilo žiaurių incidentų. Tokia brutali dviejų tautų kova nuodijo šio karo atmosferą. Ji tapo dar pavojingesnė, kai vėliau vokiečių civilinė valdžia, reaguodama į šiuos įvykius, o kartu lyg ir keršydama už juos, ėmėsi tam tikrų panašių priemonių prieš lenkus bei žydus. Bet vokiečių karinės tarnybos nuo pat pradžių stengėsi užkirsti kelią išpuoliams ir bausti už kiekvieną karo įstatymų pažeidimą. Tebevykstant kovoms plačiuosiuose sluoksniuose, ėmė sklaidyti kalbų, kad sausumos kariuomenės vyriausiojo vado feldmaršalo V. fon Brauchičo pozicija dėl elgesio su lenkais ir žydais labai skiriasi nuo to, kaip į šį reikalą žvelgia Hitleris. Vos pasibaigus mūšiams, dėl tos pačios priežasties iš okupuotos Lenkijos kariuomenės vyriausiojo vado posto buvo atstatydyntas ką tik į jį paskirtas ir už karinius nuopelnus apdovanotas generolas pulkininkas J. Blaskovicas.

Rugsėjo 17 d. vokiečių ginkluotosios pajėgos pasiekė liniją, kuri Vermachto ataskaitoje buvo vadinama Lvovo–Vlodziemiežo–Bresto–Bialystoko linija. Užimti kitą Lenkijos teritorijos dalį niekas netrukde. Be to, tą dieną atsitiko kitas labai svarbus įvykis: rugsėjo 17 d. ankstų rytą Raudonoji armija peržengė Sovietų Sąjungos ir Lenkijos sieną ir pajudėjo į vakarus „ginti Sovietų Sąjungos interesų bei šiose teritorijose gyvenančių tautinių mažumų“. Rugsėjo 20 d. vokiečiai pirmą kartą viešai pripažino, kad egzistuoja Vokietijos reicho ir Sovietų Sąjungos interesus tenkinantis susitarimas dėl demarkacijos linijos, einančios Sano, Vakarų Bugo, Narevo, Pisos upėmis, ir paskelbė, jog tada, kai bus sunaikintos likusios priešų grupės, Vokietijos ginkluotosios pajėgos atsitrauks iki šios linijos. Įdomu, kad Lvovą ginanti lenkų įgula pasiūlė pasiduoti vokiečių daliniams kaip tik tada, kai šie, vykdydami minėtą įsipareigojimą, jau traukėsi.

Vėlesnius įvykius galima pavadinti jau įvykusios didelės dramos epilogu. Kai kuriose vietose – Varšuvoje, Modlino tvirtovėje* ar Helo nerijoje** lenkai dar mėgino laikytis. Bet po viso to, kas buvo įvykę ar neįvykę (jei kalbėtume

* Modlino tvirtovė (lenk. *Twierdza Modlin*, vok. *Festung Modlin*) – vienas didžiausių XIX a. fortifikacinių statinių Lenkijoje ir Europoje, apie 40 km į šiaurę nuo Varšuvos, ties Vyslos ir Narevo upių santaka.

** Helo nerija (lenk. *Mierzeja Helska*, vok. *Halbinsel Hela*) – siauras seklumoje susiformavęs pusiasalis Šiaurės Lenkijoje. Jis skiria Pucko įlanką nuo Baltijos jūros.